
Tóth Olga

Örömmel vállalkozom a *Replika* körkérdéseinek megválaszolására, és egyúttal nagy kíváncsiság is van bennem, hogy a kérdésekre hányan és milyen szellemben válaszolnak. Már ezt is jelenségértékűnek tartom, hogy egy olyan szociológusnak, aki – tevékenysége egy részében legalábbis – az úgynevezett "nőkérdéssel" foglalkozik, egy folyóirat körkérdéseit olvasgatva kell megismernie a hasonló témában kutatók/tevékenykedők véleményét. Mindez jelzi, hogy többszöri elvetélt kísérlet után sem alakult még ki egy olyan információs hálózat, amely összekötné a nő- és általában a nemi (? gender) kutatásokkal foglalkozókat. És továbblépve: egy olyan tudományos, szellemi közhangulat sem alakult ki, amelyben félreértések és félremagyarázások nélkül lehetne ezekről a kérdésekről írni, beszélni.

Miért olyan kényes ez az egész nőkérdés? Miért van az, hogy szinte minden megszólalás vihart kavart – szándékától függetlenül? Miért van az, hogy ha egy komolynak látszó kutató közli, hogy a nőkérdések szociológiájával foglalkozik, legkevesebb, hogy kuncogást vált ki? Ha a válaszokat pontosan tudnánk, akkor máris előttünk állna az első kérdésben emlegetett "férfiközpontú" társadalom anatómiája. Pontos válaszaim azonban nekem sincsenek, legfeljebb sejtéseim, gondolataim. Ezek egy részét igyekszem a továbbiakban az olvasóval is megosztani.

1. Az első kérdés megközelítése miatt olyan, amit sem elfogadni, sem elutasítani nem tudok. A modern társadalmak férfiközpontúsága számomra olyan értelemben elfogadható kiindulópont, hogy e társadalmaknak a legmagasabbra tartott értékei olyanok, melyeket inkább férfiaknak szokás tulajdonítani. Az is valószínűnek tűnik, hogy ezen értékek egy része nem "eredendő" fiús, férfias tulajdonságok, inkább a nevelés során sajátítják el a férfinek képviselői. Közhelyszámba megy arra hivatkozni, hogy a kislányokban a nőiesnek tartott, a kisfiúkban pedig a férfiasnak tartott viselkedést erősíti a környezet. Ugyanakkor a túl fiúsnak tartott lányt ma már legfeljebb enyhe rosszallás kíséri, miközben a túl lányosnak tartott fiú kemény elutasítást kap mind a felnőttek, mind a kortársak részéről. Ez utóbbi jelenség véleményem szerint annak a ténynek hallgatóságos beismerését jelenti, hogy felnőtt korban a "férfias" viselkedés (akár a férfi, akár a nő részéről) általában célravezető, míg a nőies viselkedés inkább csak a maga korlátai között elfogadott.

Ilyen értelemben számomra nem releváns kérdés az, hogy létezik-e valamiféle alá-felérendeltség a férfiak és nők között. Ha ez létezik, az a "férfiasnak" és "nőiesnek" tartott

.....

viselkedés mentén létezik, ahol a férfias értékek magasabbra vannak értékelve. Ráadásul ez az alá-fölrendeltségi viszony is elsősorban az életnek egy (nagyon lényeges) részén, a munkában érvényesül. Nem tudok mit kezdeni azokkal a feminista vélekedésekkel, amelyek a "nőies" értékeknek a munka vagy éppen a tudomány világában való háttérbe szorítottságát igazságtalannak, helytelennek tartják. Nehezen tudom elképzelni azt, hogy például eltökéltség, versengés, teljesítményre törekvés, bizonyos mértékű agresszivitás, kitartás nélkül – melyeket férfias értékeknek szokás tartani – komoly eredményt lehet elérni a munka, a tudomány világában.

A társadalomban a férfiak és nők között kialakult helyzetet az alá-fölrendeltség helyett inkább egyenlőtlenségnek nevezném. Mindkét nem számára vannak olyan társadalmi helyzetek, melyek a másik nemmel szemben előnyt biztosítanak. A nők számára például több szerepet kínál a társadalom, hiszen a hagyományos női szerep mellett elfogadott a karriciorientált, "férfias" nő szerepe is. (Válsághelyzetekben aztán be is bizonyosodik, hogy milyen sok nő képes ellátni ezt a másfajta feladatot is.) A férfiaknak viszont kevésbé engedélyezi, hogy eltérjen a munkára orientált, "kemény fickó" szerepétől. Ezen a téren tehát a nők határozott előnyben vannak. Ugyanakkor az is biztos, hogy családi szinten általában a nőnek kell alkalmazkodni a férj elképzeléseihez, tehát férje karrierje érdekében háttérbe kell húzódnia, illetve sikertelensége esetén hirtelen képesnek kell lennie egyedül eltartani a családot. Tehát a szabad választás lehetősége sok esetben kényszerű alkalmazkodássá válik.

A magyar társadalom e tekintetben is sok ponton különbözik a nyugat-európaiktól vagy az észak-amerikaitól. Az egyik nagyon lényeges kérdés a családnak, a háztartásnak az a kiemelt fontossága, melyről az itt közölt cikkemben részletesebben írok. De a különbségek között feltétlenül szükségesnek tartom megemlíteni, hogy tapasztalataim szerint a magyar társadalom az előzőekben említetteknél lényegesen "szexistább". Olyan jelenségekről van szó, hogy a nyugati országokban magát műveltnek tartó férfinak például legalábbis "nem illik" durva vicceket megengednie a női nem rovására, míg nálunk ez az elfogadott tréfa határán belül van. Vagy a most terjedőben lévő kifejezett diszkrimináció az álláshirdetéseket a nők rovására. (Ha a nyugati hirdetésekben van diszkrimináció, az inkább ellenkező előjelű, tehát: a nők és a minoritásokhoz tartozók előnyben.) Azt gondolom, közvéleményünkben a szexizmus problémaköre nincs a megfelelő helyen, így sokan nem is értik, mi kivétel nélkül van durván szexista viselkedésükben, megnyilvánulásaikban. A szexizmus problémaköréhez sorolom azt is, hogy gyanúsnak, komolytalannak minősül az, aki akár kutatóként, akár mozgalmi emberként a nők problémáival akar foglalkozni.

2. A feminista mozgalmakról keveset tudok, így nem szeretnék állást foglalni a különféle irányzatokról. Annyit megjegyeznék, hogy a feminista szemléletű tudományos írások nagy részében is "kilóg a mozgalmi lóláb", ami legalábbis számomra zavaró. Nem helyeslem a mozgalom és a tudomány összekeverését.

3. Hogy miért nem elég erős nálunk a feminista mozgalom, arról nyilván bőven írnak majd a nálam intenzívebben mozgalomorientált válaszolók. Az én véleményem már talán az előzőekből nagyjából kirajzolódott. Azokon a nyilvánvaló gátakon kívül, amelyek minden társadalmi mozgalom kibontakozását akadályozzák, kell lennie néhány specifikusnak is. Ilyenek például: a nők nagyfokú leterheltsége, s ezzel párhuzamosan a mozgalmi

-----

életre ráérő középosztálybeli nők sajnálatosan alacsony száma; a társadalom már említett szexizmusa, ami visszaretenti az átlagosnál nem nagyobb személyes bátorsággal rendelkező nőket a feminista nézetek vállalásától, és az a tény, hogy az elmúlt évtizedek a problémák individuális/családi, de semmiesetre sem kollektív megoldási módjaira szocializáltak minket. S ez a magatartás, úgy tűnik, még napjainkban is a legcélravezetőbb.